

MENTORÁLÁS A PANDÉMIA IDEJÉN: 2 ÉV TANULSÁGAI

MENTORING DURING THE PANDEMIC: THE LESSON LEARNED OF 2 YEARS

GODÓ Katalin, CEGLÉDI Tímea, GODÓ Irén, ALTER Emese, PAPP Hunor, HORVÁTH Annamária, TÓTH Emese

Abstract: In this study, we investigate satisfaction with mentoring among primary school students in grades 7-8. We also investigate the impact of the pandemic on academic performance and interpersonal relationships. We are looking for differences between mentored and non-mentored students on these variables. For this purpose, we interviewed students participating in the Teach for Hungary mentoring programme. We also included unmentored students as a control group. In our quantitative research, we reached a total of 206 students in 4 schools in Hajdú-Bihar county in the second semester of the 2021/22 school year.

Our aim was to conduct a comprehensive study to gain insights into the correlation between pandemic and school performance and the relationship with teachers and friends.

In our research, the perception of the mentor is positive. The academic performance of those with a mentor deteriorated less during the covid compared to those without a mentor, and their interpersonal relationships were less damaged. The lack of a mentor-parent relationship was also noted.

Our results can provide important feedback both for the programme and for schools interested in mentoring.

Keywords: pandemic, school mentoring, Let's teach for Hungary Mentoring Programm (LTHMP), mentor associations

1. Bevezetés

A diákok iskolai teljesítménye sok tényező függvénye lehet. Vannak, amelyek láthatóak, közvetlenül érzékelhetőek (pl.: ha a diák nem figyel az órán), s meghúzódhatnak rejtettebb, látens okok is a háttérben. Ezen belül változtatható és nem megváltoztatható elemeket (pl. nehezen megváltoztatható a szülő iskolai végzettsége) különíthetünk el, melyek bizonyos befolyást gyakorolnak az egyéni iskolai életutakra. Jelen tanulmányban a pandémia és az azzal járó korlátozó intézkedések „lenyomatait”, a személyközi kapcsolatokra, továbbá a tanulmányi teljesítményre és az egyéni közérzetre gyakorolt hatásait vesszük górcső alá. Másik fő témánk a Tanítsunk Magyarországotért mentorprogram megítélése, a szülők mentorprogramba való bevonódása, és a mentorálás pandémia hatásaival szemben nyújtott védő szerepe. Az ugyanis, hogy ez a világméretű közösen elszenvedett globális „sokk” mentálisan és fizikailag is megviselte a tanulókat, s ez halmozottan jellemző lehet a hátrányos helyzetű tanulóakra, akik kutatásunk mintáját adják.

1.1. Veszélyhelyzeti/távolléti oktatás

Magyarország kormánya 2020. március 11-én hirdetett ki veszélyhelyzeti készenlétet, mely dátumot követően az oktatás minden szintjén távolléti oktatás valósult meg, ami nem azonos a távoktatással. Ennek során a résztvevők (tanár-diák) földrajzi értelemben egymástól távol tartózkodtak, miközben

online folytatták az iskolai munkát. Ez időtartamát tekintve azonban átmeneti jelenség, amely egy válaszreakció a járvány megfékezésének szándékával. Egyes esetekben pedig – különösen a kezdeti időszakban – a megoldások sokféleségének lehettünk tanúi, amelyek gyakran előnytelennek bizonyultak a diákok számára, ezért az évek során a technikák csiszolódtak, finomodtak, s a diákok igényeihez közelítettek. Ennek ellenére mégis elmondható, hogy a távolléti oktatás időszaka nem tűnt el nyomtalanul – még ha meg is történt a jelenléti oktatáshoz való visszatérés.

Az UNICEF (2021) a pandémia pszichés hatásait illetően az alábbiakat emelte ki:

Bár az iskoláskorú diákok a legtöbb esetben közvetlenül nem is estek a pandémia áldozatává, annak hatása ezt a korosztályt is elérte: hol enyhébb, hol súlyosabb tüneteket éltek meg, ami családjuktól való elszigeteltséget is eredményezett, különösen a kórházi kezelésre szoruló gyermekek esetében. A lelki megterhelést emellett tovább növelte a stressz, melyet az okoz, amikor az ember szeretteit látja betegen: szülőt, vagy egyéb közvetlen hozzátartozót, esetleg barátot. Aggodalommal töltheti el az egyént annak tudata is, hogy szerettei bármikor újrafertőződhetnek, s ők maguk is lehetnek hordozói a járványnak. Mindemellett sok család anyagi helyzete is nehezítetté vált, mely tovább növelhette a családokra nehezedő nyomást. A serdülők igen érzékeny célcsoport, s a fontos életesemények megélésének híján identitásformálódásuk akár el is húzódhatott vagy nehezkessé vált, mely egyes esetekben deviáns viselkedéshez vezetett.

Az iskolai bezárások, kijárási tilalom a diákok napi rutinját teljesen átfírta, s megzavarta tanulmányi fejlődésüket, valamint társas kapcsolataikat is. Ez utóbbi azért lehetett még különösen nehéz, mert pont akkor, amikor a legnagyobb szükség és igény mutatkozott volna rá, akkor kellett nélkülözniük az emberekkel való közvetlen kapcsolatot. Ami a tanulást illeti, a járvány kezdeti időszakában a diákoknak a korábbiaknál sokkal kevesebb támogatással sokszor hasonló tanulmányi követelményeknek kellett megfelelniük, ami magyarázat híján nehezen ment. Sokan ezeket a nehézségeket nem megfelelő tanulási készségekkel, kevésbé autonóm, önálló tanulóként kellett, hogy átéljék. Külön érdemes gondolni a hátrányos helyzetű tanulóakra, akik nem fértek hozzá olyan fejlesztő foglalkozásokhoz, amelyek éppen meglévő hátrányaik csökkentésében játszottak szerepet. Sokszor eszköz híján kellett „helyt állniuk”.

1.2. A mentorálásról

A pedagógusok az oktatás kulcsszereplői, azonban a mentorok fontos pedagógiai funkciót láthatnak el azáltal, hogy a lemaradásokkal, hátrányos helyzettel vagy más nehézségekkel küzdőknek az iskolán kívüli lehetőséget biztosítanak a közös tanulásra. Lehetnek kiegészítői, avagy kompenzáló szerepben is abban az esetben, ha azt közvetítik a diákok felé, amely a hagyományos tanítás-tanulás folyamatából kimarad. A mentorálás a készségfejlesztés, a pályaaorientációs segítségnyújtás fontos terepe. A hagyományos definíció szerint egy olyan komplex folyamat, amelynek pozitív hatása az egyéni karrierutakban, illetve a személyiségfejlődésben is megnyilvánul. A tradicionális, kezdeti fogalom értelmében a mentor egy idősebb személy, aki tapasztalatával, bölcsességével jótékony hatást gyakorol a fiatalabbra (Kram, 1985, Russel és Adams, 1997). Az általunk vizsgált mentorprogram azonban a kortárs mentorálás példája, amely esetében a mentor és mentorált életkori közelsége sem kizárója annak, hogy a közös tanulás és a kapcsolat képes legyen hatékonyan működni. Sőt egy korábbi kutatásunkban kiemelték a résztvevők, hogy a kortárs mentorálás egy kevésbé hierarchizált, demokratikus kapcsolat, ami a közvetlenséget fokozza. Ugyanis, ha a mentor nem egy helybéli pedagógus, hanem egy külső szereplő, akkor nincs úgy függésben tőle a mentorált (Godó, 2021). Azaz kevésbé éli meg kényszerhelyzetnek a mentorált a kapcsolatukat, melyben teljesítenie, megfelelnie kell a nála magasabban álló személynek.

A mentorálás életkori közelségének viszonylatát vizsgálva Topping (1994) nyomán elkülöníthetünk 3 kategóriát: első eset az, amikor egyidősek a résztvevők (same-age mentoring), 1-3 év közti különbség esetén a mentor javára közel azonos életkorú mentorálás zajlik (near-age mentoring), illetve, ha a mentor 4, vagy annál több évvel idősebb a mentorálnál, akkor korosztályon átívelő mentorálást különböztet meg a szerző. Ezen tipológiák a hatalmi különbségekkel kapcsolatos fenntartásokat kezelik, s felhívják a kortárs és tradicionális mentorálás minőségi különbségeire a figyelmet. Ez esetben a mentorálást nem feltétlen érdemes vertikális hierarchiában (alá-fölérendeltség szerint)

elképzelni, sokkal inkább egy partneri viszonyhoz közelít, nem egy domináns, uralkodói reprezentánsoknak kell a mentorokat bemutatni (Godó, 2021).

A mentorálás sok esetben egyéni döntés kérdése, hogy részt vesz-e abban mentorként vagy mentoráltként az egyén. Godó, Ceglédi és Kiss (2020) megfigyelték, hogy akik egyszer mentoráltak voltak és ezáltal megtapasztalták, hogy van mellettük egy támogató személy, ők maguk nagyobb hajlandóságot mutatnak az iránt, hogy később mentorrá váljanak. Ezáltal a mentorálási folyamat újratermeli önmagát, ciklikussá válik: egykori mentoráltak lehetséges mentorok is egyúttal (Godó és mtsi, 2020, 15). Azt nevezzük mentori láncnak, amikor azok mentorálnak végül, akik egyúttal ők is mentoráltak voltak.

2. A Tanítsunk Magyarországért mentorprogram bemutatása

Kutatásunkban a 2018 decemberében létrejött kortárs mentoráláson alapuló mentorprogram résztvevőire fókuszáltunk, akik legalább két féléve tagjai a Tanítsunk Magyarországért mentorprogramnak (továbbiakban TM). Azon belül, a korábbiakkal ellentétben, jelen tanulmányunkban a mentorált diákokra fókuszáltunk, nem pedig a mentorokra. Jelenleg 17 egyetem¹, illetve 111 általános iskola csatlakozott a kezdeményezéshez (tanitsunk.hu). A különféle karokról, szakokról származó egyetemisták heti 6 órában az adott egyetem vonzáskörzetében lévő kistélepülés általános iskoláiba járnak ki mentorálni, illetve újabban már online is végezhetik a tevékenységet. A 2021/22-es tanévben a Debreceni Egyetemen összesen 110 mentor 453 diákot mentorált 13 általános iskolában. Egy mentor átlagosan 3-5 fő mentoráltat kapott, akivel heti 6 órában foglalkozott a program által rendelkezésünkre bocsátott hivatalos adatok szerint.

A mentorprogram főként a hátrányos helyzetűek esélyteremtő komponensének a része, mely az alsó-, és főként a középosztálybeliek találkozásának lehetőségét teremti meg. Eltérő társadalmi célcsoportoknak adja meg a kapcsolódás lehetőségét. Köztudott ugyanis, hogy a szegény emberek kapcsolati hálójá kevésbé kiterjedt, esetükben a gyenge kötésű (Granovetter, 1983), ún. családon belüli kapcsolatok dominálnak, ami egyrészt azt eredményezi, hogy az egyén bezáródik abba a milliőbe, ahonnan ő maga származik. Kevesebb információról értesül, s gyakran nem fér hozzá éppen ezért. A mentorprogrammal kapcsolatban kíváncsiak voltunk, hogy az mennyire éri el a célcsoportot.

3. Kutatás bemutatása

3.1. Minta

A Discovery of Hidden Value of Mentoring² (DHVM) címmel a MTA-DE-CSATOKK³ kvantitatív kutatást végzett a 2021/22-es tanév második félévében. Kérdőívünk 247 itemet tartalmazott, melynek töredékét használtuk fel kutatásunkban – különös hangsúlyt fektetve a pandémia kérdésblokkra. Összesen 206 diákot sikerült elérnünk, akik Hajdú-Bihar vármegye négy általános iskolájának 7-8. osztályos tanulói: Biharkeresztes (N=24), Hajdúnánás (N=99), Hosszúpályi (N=66), Nyírábrány (N=16). Olyanokat kerestünk meg, akik mentoráltak a Tanítsunk Magyarországért mentorprogramban, illetve kontrollcsoportként a mentorprogramban nem résztvevő, velük egy osztályba vagy iskolába járó tanulókat is bevontuk a mintánkba. Kutatásunkban összesen 93 fő (45,1%) mentorált és 113 fő (54,9%) nem mentorált diákot sikerült elérnünk, akik közül 60,6% lány, s 39,4% fiú, 52,4 % 7. osztályos, s 45,1 % pedig 8. osztályos tanuló, s 2,4 % nem válaszolt az évfolyamra vonatkozó kérdésre. A résztvevők 31,1 %-a (64 fő) a roma kisebbség tagjának vallotta magát, 142 fő (68,9 %) pedig nem roma.

---

1 Felsőoktatási intézmények: Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Budapesti Corvinus Egyetem, Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Károli Gáspár Református Egyetem, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Miskolci Egyetem, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Neumann János Egyetem, Nyíregyházi Egyetem, Pannon Egyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Széchenyi István Egyetem, Szegedi Tudományegyetem, Tokaj-Hegyalja Egyetem (forrás: tanitsunk.hu)

2 Magyarul: A mentorálás rejtett értékeinek feltárása

3 Magyar Tudományos Akadémia-Debreceni Egyetem Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport

A kérdőív és a mintavételi terv kidolgozásában, az adatfelvételben és az adatok feldolgozásában a CHERD-Hungary Kutatóközpont kutatói és gyakornokai vettek részt⁴, mely online, illetve papír alapon zajlott az Evasys rendszerben generált kérdőívünkkel. A kérdőívek kitöltésekor minden esetben jelen volt a kutatócsoport valamely képviselője, aki szükség esetén segítette a diákokat és megválaszolta felmerülő kérdéseiket. A kiértékelés SPSS program segítségével valósult meg. Az alábbi adatfeldolgozó módszereket alkalmaztuk a leíró statisztikák mellett: keresztábra elemzés, Anova, független mintás T-próba.

1. táblázat: A Hajdú-Bihar vármegyei, Debreceni Egyetemhez tartozó TM általános iskolák eloszlása az adatfelvétel pillanatában

Egyetem	Általános Iskola	Teljes mentorált létszám (Alapsokaság)	Általunk elért mentorált létszám (Minta)	Nem mentorált létszám	Mentor létszám
DE	Ábrányi Emil Általános Iskola	31	15	4	5
DE	Álmosdi Bocskai István Általános Iskola	27	-	-	5
DE	Bagaméri Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola	49	-	-	10
DE	Biharkeresztesi Bocskai István Általános Iskola	35	11	13	8
DE	Bocskai István Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium	27	16	80	4
DE	Csökmői Bocskai István Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola	17	-	-	4
DE	Derecskei Bocskai István Általános Iskola II. Rákóczi Ferenc Tagiskolája	16	-	-	3
DE	Diószegi Lajos Általános Iskola	27	-	-	4
DE	Hosszúpályi Irinyi József Általános Iskola	68	53	13	20
DE	Irinyi Károly Általános Iskola	46	-	-	15
DE	Nyírmártonfalvai Általános Iskola	16	-	-	5
DE	Újszentmargitai Hunyadi Mátyás Általános Iskola	20	-	-	7
DE	Vámospércsi Mátyás Király Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola	74	-	-	20
Összesen	13 intézmény	453	93	113	110

Forrás: TM Statisztika

3.2. Kutatási kérdések

Kutatásunk feltáró jellegű. Igyekszünk tanulmányunkban 2 év tanulságainak összefoglalására.

Az alábbi kérdéseket és hipotéziseket fogalmaztuk meg:

- **K1.** Milyen a programban résztvevő Hajdú-Bihar vármegyei diákok szocio-ökonómiai státusza? Mennyiben tekinthető sikeresnek a mentorprogram a hátrányos helyzetű diákok bevonásának tekintetében?
- **K2.** A Hajdú-Bihar vármegyei diákok esetében milyen a mentorprogram megítélése?

⁴ *Oktatók:* Ceglédi Tímea, Alter Emese, Godó Katalin; *gyakornokok:* Horváth Annamária, Papp Hunor, Tóth Emese; *vendégkutató:* Godó Irén. Ezúton is köszönjük az Evasys adatbevitelben nyújtott segítséget a Debreceni Egyetem Műszaki Kar munkatársainak: Pályka Pannának és Halczman Attilának.

- **K3.** Milyen a pandémia hatása a programban résztvevő, illetve a programban nem résztvevő diákok körében?
- **K4.** Milyen a mentor-szülő kapcsolat?

Hipotézisek

- **H1.** Feltételezzük, hogy a mentorált diákok szubjektív és objektív anyagi helyzete és szülei végzettsége jelentősen kedvezőtlenebb nem mentorált társaikhoz képest, valamint azt várjuk, hogy a mentoráltak között jelentősen nagyobb a rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesülők aránya.
- **H2.** Feltételezzük, hogy a mentorált diákok többsége úgy érzi, a mentorálás hatására javultak tanulmányi eredményei, illetve azt várjuk, hogy a mentoráltak számára fontos a mentorok véleménye és maguk is szívesen lennének mentorok a későbbiekben.
- **H3.** Feltételezzük, hogy a pandémia tanulmányi eredményességre és interperszonális kapcsolatokra gyakorolt negatív hatása kisebb mértékben érintette a mentorált tanulókat nem mentorált társaikhoz képest.
- **H4.** Feltételezzük, hogy a mentor és a szülő közti kommunikáció nem túl gyakori.

4. Eredmények

4.1. A megkérdezettek anyagi helyzetének bemutatása

Feltérképeztük a mentorálásban résztvevő, illetve nem résztvevő diákok szocio-ökonómiai státusát. Eredményeinkben az látszik, hogy akinek van mentora, közülük nagyobb azoknak az aránya, akik rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (rgyk) részesülnek, ami egyúttal azt is jelenti, hogy eléri a program a kívánt célcsoportot, vagyis azoknak segít, akiknek szüksége is van rá ($\chi^2(1)=6,547$, $p=0,008$) (l. 2. táblázat).

2. táblázat: A programban résztvevők rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságának megoszlása ($N=184$) ($p=0,008$)

Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül-e?	Mentorált-e?		Összesen
	mentorált	nem mentorált	
igen	42,5%	24,7%	33,2%
nem	57,5%	75,3%	66,8%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: DHVM

2022 ($N=206$),

Megjegyzés: Nincs alul-, vagy felülreprezentált érték.

Az apa és anya iskolai végzettsége tekintetében nem kaptunk szignifikáns különbséget. Az objektív anyagi helyzetet is megvizsgáltuk ($t(204)=2,183$, $F=0,098$, $p=0,030$), valamint a szubjektív anyagi helyzetet ($\chi^2(3)=7,294$, $p=0,063$) is a mentorált és nem mentorált diákok körében.

A CHERD Hungary 2019-es adatfelvételére alapozva az alábbi tárgyi eszközökkel való ellátottságot vettük alapul, melyből index mutatót képeztünk: laptop vagy notebook, számítógép, saját okos telefon, stabil, jó minőségű internet, e-book olvasó (elektronikus könyvolvasó eszköz), mobilinternet, külön szoba, olyan helyiség, ahol nyugodtan, zavartalanul tanulhatszautomata mosógép, hűtőszekrény, vezetékves víz a lakásban, egyik sem.

3. táblázat: A mentorált és nem mentoráltak objektív anyagi helyzetének bemutatása (N=206, p=0,030)
(átlagérték a 0-10 értéket felvehető skálán)

Mentorált-e?	N	Ob. anyagi átlag	Ob. anyagi szórás
nem mentorált	112	7,3214	2,82592
mentorált	94	6,4574	2,83475

Forrás: DHVM

A szubjektív anyagi helyzet tekintetében, az látszik, hogy a nem mentoráltak felülreprezentáltak azok körében, akik azt jelölték, hogy mindenük megvan és nagyobb kiadásokra is telik (62,5 %). A mentoráltak nagyobb arányban jelölték azt, hogy mindenük megvan, ami szükséges, de nagyobb kiadásokra nem telik (56,5 %). Sőt döntően a mentoráltak körében jelölték azt is, hogy a mindennapi kiadásokra nem telik (66,7 %). Érdekes módon közel arányban voltak akik azt jelölték, hogy gyakran előfordul, hogy nincs pénzünk a mindennapi szükségletekre (l. 3. táblázat). Úgy véljük, hogy a relatív depriváció sokat számít, vagyis akinek több van: hajlamosabb azt látni gyakran, ami hiányzik.

4. táblázat: A mentorált és nem mentorált diákok szubjektív anyagi (N=196, p=0,063) helyzetének bemutatása (%)

Mentorált vagy sem?	Szubjektív anyagi helyzet				Összesen
	Mindenük megvan, jelentősebb kiadásokra is telik	Mindenük megvan, ami szükséges, de nagyobb kiadásokra nem telik	Előfordul, hogy a mindennapi kiadásainkra (élelem, utazás) nem telik	Gyakran előfordul, hogy nincs pénzünk a mindennapi szükségletekre	
mentorált	37,5%	56,5%	66,7%	50,0%	46,4%
nem mentorált	62,5%	43,5%	33,3%	50,0%	53,6%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: DHVM, Megjegyzés: A félkövér értékek esetén az adjusted reziduális értéke > 2. A dőlttel jelzett értékek esetén az adjusted reziduális értéke < - 2.

4.2. A mentorprogram tanulmányi eredményességre gyakorolt hatása a mentoráltak saját megítélése szerint

A mentorprogram megítélése kapcsán vizsgáltuk, hogy a mentorált válaszadók hány százaléka érezte úgy, hogy a mentorprogram hatására javult tanulmányi eredményessége. A kérdésre a mentorált tanulók 31,8%-a válaszolt igennel, 29,1% szerint részben javultak eredményei, 16,5% a „nem tudom” lehetőséget jelölte meg, s 22,4% vallotta azt, hogy nem javultak eredményei, így 60% válaszolta azt, hogy legalább részben érezhető volt a program pozitív hatása (l. 5. táblázat).

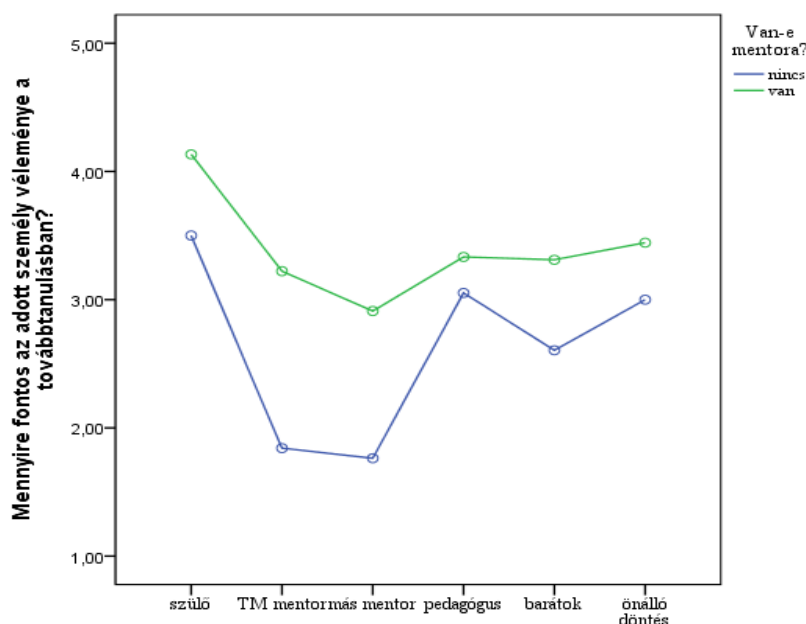
5. táblázat: Tanulmányi átlag javulásának megítélése mentoráltak között (N=93)

Javult-e a tanulmányi átlagod, mióta mentorod van?	Mentorált
igen	31,8%
nem	22,4%
nem tudom	16,5%
részben	29,4%
Összesen	100,0%

Forrás: DHVM

4.3. A mentor befolyása a továbbtanulással kapcsolatos döntésekre

Mivel a kutatásunkban a pályaválasztás előtt álló, hátrányos helyzetű diákok vettek részt, kíváncsiak voltunk arra, hogy mely szereplők véleménye befolyásolja a mentorált és nem mentorált tanulók pályaválasztással kapcsolatos döntéseit. Ennek vizsgálatára kevert variancia analízist használtunk, ahol az egyes szereplők véleményének gyermek döntéseiben játszott fontosságát hasonlítottuk össze a mentorált és nem mentorált tanulók között. Eredményeink szerint jelentős eltérést találtunk ($F(5)=3,242$, $p=0,007$). Amint az 1. ábrán látható, a mentorált diákok minden szereplő véleményét nagyobb mértékben veszik figyelembe, mely tekintetben a mentor véleményének figyelembe vétele esetén a legnagyobb a különbség.

1. ábra: A továbbtanulást befolyásoló személyek véleményének fontossága a mentorált és nem mentorált diákok körében ($N=206$) (öt fokú skála átlagértékei: 1: nagyon nem fontos, 5: nagyon fontos)

Forrás: DHVM

4.4. Szülői bevonódás avagy kivonódás

Az alábbiakban a mentor, illetve a szülő kapcsolattartási gyakoriságára voltunk kíváncsiak – függetlenül attól, hogy személyesen (közvetlen), avagy online (közvetett) formában valósul az meg. Eredményeink egy korábbi interjú kutatásunkkal összhangban (Godó, 2022) azt mutatják, hogy a két fél között a rendszeres beszélgetés nagyon ritka. Sőt olyan is előfordul, hogy semmilyen formában nem történik a két szereplő között kommunikáció (l. 6. táblázat).

6. táblázat: Mentor-szülő kapcsolat vizsgálata ($N=206$)

A szüleid és a TM mentorod milyen gyakran tartják a kapcsolatot (akár személyesen, akár online)?	Százalék
még soha nem beszélgettek	23,0
egyszer beszélgettek	19,8
többször beszélgettek	18,3
rendszeresen beszélgettek	6,3
nincs TM mentorom	32,5
Összesen	100,0

Forrás: DHVM

4.5. A pandémia hatása a társas kapcsolatokra

Az alábbi táblázatban látható, hogy a legkevésbé a pandémia hatását a baráti kapcsolatok sínylették meg, majd ezt követően a családon belüli kapcsolatok. A pandémia iskolai motivációra való negatív hatása megfigyelhető volt, továbbá mind a pedagógusokkal, mind az osztályfőnökökkel való kapcsolat sérült. Jó hír számunkra, hogy a listában a rendezés alapján a mentorral való kapcsolat kevésbé sérült a többihez képest (átlag=3,25), ami valószínűleg annak köszönhető, hogy a mentorálás folytatódott az online térben is (l. 7. táblázat).

7. táblázat: A pandémia hatása mintában (1-5-ig terjedő skála átlagai, ahol 1: romlott, 5: sokat javult)

Covid hatása	N	Átlag	Szórás (SD)
iskolai motivációra, kedvedre az iskolai feladatokhoz	139	3,2014	1,21691
osztályfőnökkel való kapcsolatra	151	3,2185	1,04495
pedagógusokkal való kapcsolatra	143	3,2657	1,02745
TM mentoroddal való kapcsolatotod (ha volt, akkor jelöld be)	120	3,275	1,10737
ismeretlen, interneten lévő emberekkel való kapcsolatra	146	3,2945	1,04497
tanulmányi átlagra	149	3,302	1,13128
hangulatodra/életkedvedre	148	3,3108	1,18867
család anyagi helyzetére	146	3,3151	1,21345
osztálytársaiddal való kapcsolatra	141	3,3191	1,04416
testvéreddel/testvéreiddel való kapcsolatra (ha van)	145	3,4	1,06979
családon belüli hangulatra	144	3,4306	1,05547
édesapukáddal/nevelőapukáddal való kapcsolatra	148	3,4392	1,13824
édesanyukáddal/nevelőanyukáddal való kapcsolatra	146	3,4932	1,12186
barátaiddal való kapcsolatra	148	3,5608	1,11408

Forrás: DHVM

A mentorált és nem mentoráltakat vizsgálva független mintás t-próbával összehasonlítva azonban azt láthattuk, hogy a mentoráltak több tekintetben is negatívabb hatásról számoltak be a járványhelyzet kapcsán. Esetükben nagyobb mértékben romlott a család anyagi helyzete ($t(144)=0,998$, $F=6,045$, $p=0,015$), az osztályfőnökkel való kapcsolat ($t(149)=2,233$, $p=0,048$, $F=3,963$), a barátokkal való kapcsolat ($t(146)=2,876$, $p=0,027$, $F=4,989$), az édesanyukával/nevelőanyukával való kapcsolat ($t(144)=2,231$, $p=0,18$, $F=5,728$), az osztálytársakkal való kapcsolat ($t(139)=2,371$, $p=0,013$, $F=6,324$), s az iskolai feladatokhoz való kedv is ($t(137)=2,398$, $p=0,061$, $F=3,558$). Az eredmények feltehetően annak köszönhetőek, hogy a mentoráltak között több alacsony szocioökonómiai státusú tanuló volt (l. 8. táblázat).

8. táblázat: A pandémia hatása a mentorált és nem mentorált diákok körében (1: sokat romlott, 5: sokat javult) (öt fokú skála átlagértékei)

Pandémia hatása	Mentorált-e?	N	Átlag	Szórás	P
család anyagi helyzetére	mentorált	61	3,1967	1,06175	0,01500
	nem mentorált	85	3,4000	1,31112	
osztályfőnökkel való kapcsolatra	mentorált	64	3,0000	1,00791	0,04800
	nem mentorált	87	3,3793	1,04816	
barátaiddal való kapcsolatra	mentorált	62	3,2581	1,02326	0,02700

	nem mentorált	86	3,7791	1,13138	
édesanyukáddal/nevelőanyukáddal való kapcsolatra	mentorált	58	3,2414	1,03127	0,01800
	nem mentorált	88	3,6591	1,15357	
osztálytársaiddal való kapcsolatra	mentorált	57	3,0702	,97942	0,01300
	nem mentorált	84	3,4881	1,05846	
kedvedre az iskolai feladatokhoz	mentorált	58	2,9138	1,14378	0,06100
	nem mentorált	81	3,4074	1,23266	

Forrás: DHVM

4.6. Mentori asszociációk

Arra kerestük a választ, hogy a diákok hogyan vélekednek általában a mentor személyéről. Ebben mind a mentorált, mind pedig a nem mentorált diákok válaszait láthatjuk (N=206). Az alábbiakat látjuk mint csomópontokat, melyeket az adatközlők kiemeltek:

- bizalmi személy: testvér, barát
- paternalisztikusabb, „gyámolítóbb” elképzelés: szülő, pedagógus, segítő
- egyéb: jézuska, télapó

A megkérdezettek közel fele szerint a mentor mint testvér funkcionál, aki egy közelálló személy (N=95). Ezen eredményünk összhangban van korábbi kutatásunkkal is, ahol interjúalanyaink „nagy testvér”-nek nevezték a mentort, aki nem pedagógus, nem szülő, nem idős, de nem is túl fiatal, s ezért nincs olyan szigorú alá-fölérendeltségi viszony, hanem egy demokratikusabb, partnerségen alapuló kapcsolatnak élik meg a mentorral való viszonyukat (Godó, 2021). A második legtöbb asszociáció a barátokra esett (N=31), ami szintén a közvetlenségről árulkodik, mely a mentorálás során mintegy előnyként konvertálható. A mentoráltakhoz közelálló személyen túl, az egyéb kategóriában ún. csodalényként is megjelenítették a mentort (jézuska, télapó stb.). Itt az ajándékozás gesztusa is benne foglaltatik ebben a reprezentációban, ami talán annak is köszönhető, hogy sokat kapnak a mentortól a mentoráltak – mind materiális (tárgyi), mind immateriális (nem tárgyi), lelki értelemben.

2. ábra: A mentor olyan számomra, mint... asszociációs kérdésre adott válaszok ábrázolása (N=206)

9. táblázat: A mentor olyan számomra, mint... asszociációs kérdésre adott válaszok eloszlása (N=206)

Mentor asszociációk	Jelölés	%
testvér		
testvér	95	46,1
nővér	1	0,5
haver, báty	1	0,5
barát		
barát	31	15,0
egy segítőkész barát	1	0,5
mint egy ismerős, akitől bármilyen kérdésre választ kapok	1	0,5
egy ember, akire lehet számítani	1	0,5
szülő		0,0
egy anya (talán)	1	0,5
egy pótszülő	1	0,5
egy szülő, aki sokat segít	1	0,5
segítő		0,0
egy segítő	3	1,5
egy segítő, aki terel az utamon	1	0,5
egy segítség	1	0,5
valaki, aki sokat segít	1	0,5
jó ismerős		
ismerős	3	1,5
egy jó ismerős	1	0,5
színes társaságom	1	0,5
pedagógus		
egy tanár	16	7,8
egyéb		
télapó	1	0,5
jézuska	1	0,5
a kutyám	1	0,5
egy mentor	1	0,5
egy átlagos ember	1	0,5
összesen	206	100,0

4.7. Mentor funkciója

Indoklást is kértünk a résztvevőktől. Amit láttunk: háromféle típus rajzolódott ki: bizalmi személy, segítő és kommunikáló, meghallgató személy számukra a mentor, amire nagy igény mutatkozik. Mindegyik pozitív kontextusban jelent meg. Tehát összességében a pozitív jelzők domináltak: különös hangsúllyal a segítőkészség nemes gesztusát kiemelve, illetve a jószándékot és a bizalmat, közvetlenséget, ami a kortárs mentorálás sajátja. Amik hangsúlyozottan előtérbe kerültek: mindent meg lehet vele beszélni, közös nevező, hasonló érdeklődési kör körvonalazódik a résztvevők között. S ebből is láthatjuk: a mentoráltaknak van igényük a beszélgetésre, meghallgatásra. Elképzelhető, hogy ebből kevésbé részesülnek akár a családon belüli, akár családon kívüli közösségekben. Mindez a

pandémia időszakában különösen fontos tényezők, s ha a diákok a mentor személyének távolodását élik meg, abban az esetben negatívan érintheti őket.

10. táblázat: A kortárs mentor személyének kulcsfontosságú tényezői a mentoráltak számára (N=105) (nyitott kérdésre adott válaszok kutatói csoportosítás alapján)

Bizalmi személy (Sok a közös nevező, közös pont)	Segítő	Meghallgatás, beszélgetés szükségletének kielégítője
Azért, mert mindig elvagyunk, olyan dolgokat kedvel, mint én.	Mert ő is ugyanúgy segít , tanít	Azért, mert el lehet vele beszélgetni , jófej stb.
Együtt szervezünk kirándulást, meghallgat még akkor is, ha problémád van	Mert bármiben segít	Mert jókat tudunk beszélgetni és ha bajom van meghallgat
Mert a kora miatt másabbul ért velünk szót	Mert próbál segíteni	Mert mindent meg lehet vele beszélni
Mert egyre jobban kedvelem	Mert sokat segít	Mert mindent megbeszélünk
Mert megértő	Mert bármilyen probléma adódik, ő szívesen segít	Mert mindent megbeszélünk
Mert meg szoktunk beszélni dolgokat és egyértünk	Mert segít a feladatok megoldásában	Meg lehet mindent beszélni vele
Mert sokat ismerkedünk, jól kijövünk vele	Mert segít a tanulásba	Azért, mert gyakran adott tanácsokat, meghallgat az iskolai dolgokról
Mert számíthatok rá	Mert segít mindenben	Sok mindent meg lehet beszélni
Mert úgy viselkedik mint egy gyerek , de ha oda kell tennie magát akkor felnőttesen viselkedik	Mert segít tanulni	Lehet beszélgetni vele, de nem túl gyakran találkozunk
Jóban vagyunk	Mert mindenben segítséget kérhetek	
Mert nagyon jól érzem magam vele	Van kitől segítséget kérni	
Jobban szót értünk , mint másokkal		
Mert jószívú, aranyos		
Ha bármi van, rá az esetek 90 %-ában számíthatok		

Forrás: DHVM (N=105)

4.8. Ciklikusság a mentorálásban

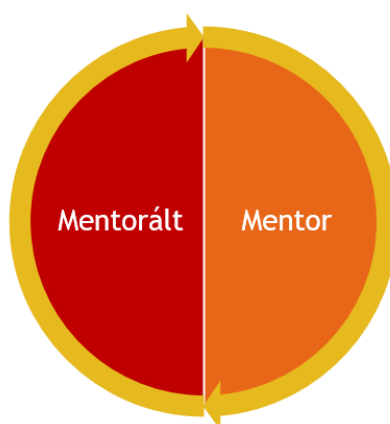
A lennél-e mentor kérdésre adott válaszok eloszlását vizsgáltuk ($\chi^2(2)=7,876$, $p=0,019$), s az látszik, hogy azoknak, akiknek van mentoruk, ők nagyobb eséllyel lennének a későbbiek folyamán mentorok. Ez azt jelenti, hogy a program potenciális mentorjelöltjei is egyben a mentoráltak. Valószínűleg közrejátszik az is, hogy ők már megtapasztalták a mentor jelenlétének pozitív hozadékát életükre nézve, s mivel ők sok segítséget kaptak, ezért szívesen lennének később mentorok. Egyik tanulmányunkban a mentorálás ciklikusságára hívtuk fel a figyelmet szintén – a szakkollégisták körében (Godó et al., 2019). Azoknak, akiknek van mentora: sokkal többen akarnak mentorok lenni (60,6%), mint akinek nincs (39,4 %). Akinek nincs, nem tudja, hogy pontosan milyen előnyökkel jár. A nem mentoráltak közül többen jelölték ugyanis azt, hogy nem akarnak mentorok lenni (65,4%).

11. táblázat: A mentorrá válási hajlandóság vizsgálata (N=156)

Mentorált-e?	Lennél mentor?			Összesen
	igen	nem	nem tudom	
mentorált	60,6%	34,6%	53,3%	45,5%
nem mentorált	39,4%	65,4%	46,7%	54,5%
Összesen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Megjegyzés: A félkövér értékek esetén az adjusted reziduális értéke > 2 . A dőlttel jelzett értékek esetén az adjusted reziduális értéke < -2 .

Ezt a folyamatot Godó és munkatársai (2019) az alábbi módon ábrázolták, amely nyilak a mentorálás körkörös, ciklikus jellegét szimbolizálják (ld. 3. ábra).

3. ábra: A körkörös mentorálás grafikája

(Forrás: Godó, Ceglédi és Kiss, 2019, 15)

Továbbá megkérdeztük, hogy mit gondolnak a mentorált és nem mentorált diákok arról, hogy mennyire jó az, ha valakinek van egy mentora. Eredményeink alapján szignifikáns összefüggést találtunk a vizsgált célcsoportban ($\chi^2(4)=35,660, p=0,000*$). Azt láthatjuk, hogy akinek van mentora, ők nagyobb arányban ítélik meg jól, vagy nagyon jól a mentor jelenlétét az egyén életében (l. 12. táblázat).

12. táblázat: A mentorálás megítélése a diákok szerint (N=156)

Szerinted mennyire jó dolog egy mentor valaki életében?	Mentorált vagy sem?		Összesen
	van mentorom	nincs mentorom	
nagyon jó	55,8%	15,2%	35,3%
jó	15,6%	12,7%	14,1%
közepesen jó	15,6%	30,4%	23,1%
kevésbé jó	6,5%	10,1%	8,3%
egyáltalán nem jó	6,5%	31,6%	19,2%
összesen	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: DHVM, Megjegyzés: A félkövér értékek esetén az adjusted reziduális értéke > 2 . A dőlttel jelzett értékek esetén az adjusted reziduális értéke < -2 .

Ezen eredményünk azért fontos, mert a mentorálási hajlandóság korrelál azzal, hogy valaki korábban részesült-e mentori támogatásban. Azt, hogy miért jó a mentorálás, sokkal jobban látják pozitívabban azok, akik már kedvezményezettjei egy-egy mentorprogramnak.

5. Összefoglalás

Jelen tanulmányban igyekeztünk egy átfogó képet adni arról, hogy mi jellemzi a pandémia időszak alatti mentorálást. Külön kitértünk a mentor szerepére ebben és az ezen túli időszakban. Eredményeinkben pozitív kontextusban jelent meg maga a mentor, aki több tekintetben is fontos: bizalmi személy, jól kommunikáló és a mentoráltat meghallgató személy, valamint több területen is segítő (tanulásban stb.). Egy hátrányos helyzetű vagy roma fiatal esetén jelentős kapcsolati tőke lehet a mentor, akinek köszönhetően a tanulmányi pályafutása negatív determinisztikus jellege mérséklődhet. Sok esetben mérvadó lehet a diáknak a mentor pályaeorientációs támogatása.

Arra a kérdésre, hogy a mentorprogramban résztvevők szocio-ökonómiai státusza milyen, láthattuk, hogy a hátrányos helyzetű diákok felülreprezentáltak jelen a programban, szemben a nem hátrányos helyzetűekkel (K1, H1). A program megítélése pozitív, a mentorok megítélése is javarészt kedvező. Ez utóbbit igazolta a mentori asszociációkat tartalmazó listánk is, illetve az is, hogy a mentorált diákok inkább szeretnék a jövőben ők maguk is mentorok lenni (K2, H2). A pandémia hatása valamivel mérsékeltebb a programban résztvevő mentoráltak esetén: nagyobb fokú nyitottság volt megfigyelhető (K3). Tehát akinek van mentora, azok körében mérsékeltebb a pandémia egyénre gyakorolt hatása (H3). A nem mentoráltakra kevésbé hatott a pandémia, minden területen, azonban a mentoráltaknál azt láttuk, hogy a többi kapcsolathoz képest a mentorról való kapcsolat kevésbé sérült (H3). A mentor-szülő kapcsolat esetén hipotézisünk igazolódott, miszerint a két szereplő közti kapcsolat nem intenzív (K4, H4). Az oktatási szereplők a pedagógus-szülő kapcsolatra is rímelt ez tulajdonképpen, hiszen ott is vannak ilyen problémák.

Tanulmányunk újdonságértéke, hogy tanulói oldalról világította meg egy 2-3 éve indult mentorprogram működését egy olyan kérdőív által, amely alkalmas volt a vizsgált jelenségek mélyebb feltárására. Kiemelnénk limitációk tekintetében a mintavételt, amely eredményeink általánosíthatóságának (generalizability) egyik korlátját jelenti, hiszen alacsony elemszámmal dolgoztunk, s a minta az összes 7-8. osztályos diákra nézve (populációra) nem reprezentatív. Továbbá, mivel önbevalláson alapult kérdőívünk, ezért közvetetten/korlátozott módon tudunk abból következtetéseket levonni.

Eredményeink mégis visszacsatolást jelenthetnek azon iskolák számára, ahol még nincs mentorálás, ugyanakkor ott is, ahol már van mentorálás. Továbbá a vizsgált mentorprogramnak is fontos információforrás lehet, mindazontúl pedig a pedagógusok számára is. Tanulmányunk a mentorálás, azon belül pedig a kortárs mentorálás, létjogosultságát bizonyítja.

Források

Godó K., Ceglédi T. & Kiss A. (2020): The Mentoring's Role among Alumni Students of István Wáli Roma College for Advanced Studies of the Reformed Church. Central European, *Journal of Education Reserarch (CEJER)*, 2020 2 (1), 36–52.

Godó, K. (2021): A mentorálás offline és online minőségei a Tanítsunk Magyarországért mentorprogramban. *Iskolakultúra*, 31(11–12), 79–114. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2021.11-12.79>.

Godó K. (2022): Predicting mentoring aspirations in the student population. *PedActa*, 12(1), 39–62. <https://doi.org/10.24193/PedActa.12.1.5>.

Granovetter, M. (1983). "The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited". *Sociological Theory*, 1, 201–233.10.2307/202051

Kram, K. E. (1985): *Mentoring at work: Developmental relationships in organizational life*. Glenview, IL: Scott, Foresman & Co

Russel, J. E., A., & Adams, D. M. (1997): The Changing Nature of Mentoring in Organizations: an introduction to the Special Issue on Mentoring in Organizations. *Journal of Vocational Behavior*, 51(1), 1–14.

UNICEF (2021): *COVID-19: Visszatérés az iskolába*. Javaslatok és tanácsok tanároknak és az iskolavezetésnek a gyermekvédelmi ügyek kezelésére és a mentális egészség támogatására. Unicef. URL: https://unicef.hu/wp-content/uploads/2021/06/tanacsok_tanaroknak.pdf (Letöltés ideje: 2022. 10. 20.)

Topping, K. (1994): A typology of peer tutoring. *Mentoring and Tutoring*, 2(1), 23–24. DOI: 10.1080/0968465940020104

Szerző

Godó Katalin, Debreceni Egyetem Neveléstudományi Doktori Program, Debrecen (Magyarország).
E-mail: godo.katalin.mentor@gmail.com

Köszönetnyilvánítás, támogatás

A tanulmány alapját képező kutatást a MTA-DE-Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport hajtotta végre és a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programja támogatta. Az előadás a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-5 és ÚNKP-22-2-I kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott, valamint a Nemzet Fiatal Tehetségeiért ösztöndíj (NTP-NFTÖ-22-B-0165) támogatásával készült.